

Prof. zw. dr hab. Zbigniew Czachór
Zakład Badań nad Integracją Europejską
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Korman pt. „Polityka oświatowa w zakresie kształcenia i wychowania międzykulturowego na dolnośląsko-saksońskim pograniczu. Studium przypadku”, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Ireneusza Pawła Karolewskiego, Uniwersytet Wrocławski 2017.

Uwagi generalne

Recenzowana praca liczy 363 strony tekstu podzielonego na cztery rozdziały oraz wprowadzenie, wykazy schematów, tabel i wykresów, załączniki i bibliografię.

W polskiej literaturze naukowej obejmującej problematykę polityki oświatowej w zakresie kształcenia i wychowania międzykulturowego, a zwłaszcza na dolnośląsko-saksońskim pograniczu jak dotychczas widoczny był brak kompleksowych, specjalistycznych, a co najważniejsze pogłębionych opracowań naukowych przygotowanych jako konkretne studium przypadku. Truizmem byłoby stwierdzenie, że podjęcie się takiego zadania badawczego wymagało niemałego doświadczenia, erudycji pisarskiej, a także rozległej i uporządkowanej wiedzy. Autorka recenzowanej pracy bez wątpienia wypełnia wszystkie wskazane powyżej zdolności, cechy i warunki.

W recenzowanej rozprawie doktorskiej mamy do czynienia z wyjątkowym w literaturze naukowej przedmiotu spojrzeniem na sąsiedztwo rozpatrywane z perspektywy europejskiej (unijnej) oraz polsko-niemieckiej na trzech poziomach :

- polityki oświatowej w zakresie kształcenia (międzykulturowego);
- polityki oświatowej w zakresie wychowania międzykulturowego;
- funkcjonowania pogranicza dolnośląsko-saksońskiego.

Autorka skoncentrowała się tu na precyzyjnym i podbudowanym teoretycznie ukazaniu miejsca kształcenia i edukacji międzykulturowej w systemie polityki oświatowej Niemiec (Saksonii) i Polski (województwo dolnośląskie). Nie bez znaczenia jest tu także to, że – jak przyjmuje sama Doktorantka – jednym z

naczelnych zadań polityki oświatowej powinno być przygotowanie jednostki do życia w społeczeństwie heterogennym kulturowo i językowo, a zatem przekazanie jej odpowiednich kompetencji merytorycznych, komunikacyjnych i międzykulturowych. Z pewnością zadanie to nabiera szczególnego wymiaru na polsko-niemieckim pograniczu, gdzie głównym celem powstałych (w wyniku współpracy transgranicznej) euroregionów stało się podejmowanie wspólnych działań na rzecz budowania i pogłębiania więzi (powiązań, relacji) między mieszkańcami po obu stronach granicy.

Wielość analizowanych w rozprawie doktorskiej źródeł w zakresie tematu rozprawy doktorskiej przyczyniła się, co jest godne uwagi, do pogłębienia pola badawczego i uczynienia z pracy dzieła czytelnego i naukowo przekonującego.

Na szczególne uznanie w toku przygotowywania recenzowanej tu rozprawy doktorskiej zasługuje włączenie się jej Autorki:

- w opracowanie i wykonanie projektu badawczego w ramach polsko-niemieckich przedsięwzięć edukacyjnych EWT Saksońskiej Agencji Oświatowej finansowanych ze środków Unii Europejskiej;
- w aktywność Biura Koordynacyjnego Projektów EWT Saksońskiej Agencji Oświatowej w Görlitz;
- we współpracę naukową w ramach seminarium doktorskiego Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego.

Temat pracy

Temat pracy jest właściwie sformułowany i odpowiada w całej rozciągłości treści dysertacji. Autorka prawidłowo umiejscawia swą pracę w obszarze badawczym dotyczącym badań oświatowych (polityki oświatowej) obejmujących swym zasięgiem polsko-niemieckie pogranicze - tym bardziej, że temat współpracy na płaszczyźnie edukacji jest ważnym, ale niestety zaniedbywanym elementem dwustronnej polityki obu państw.

Podjęty przez Autorkę temat jest tym bardziej ważny ze względu na coraz większe znaczenie wielu aspektów merytorycznych (realizacyjnych – praktycznych) polityki oświatowej, ze szczególnym uwzględnieniem nabywania umiejętności i kompetencji przez uczniów, pedagogów oraz kadry zarządzające oświatą. Nie bez znaczenia dla wagi tej pracy jest też konieczność przygotowania się do pogłębionej współpracy polsko-niemieckiej w zakresie przeprowadzania badań oświatowych i edukacyjnych,

gromadzenia wyników badań z różnych dziedzin, sporządzania odpowiednich raportów (głównie na temat deficytów w tym zakresie) oraz dostarczania zebranych wyników politykom i praktykom. W jednym jak i drugim przypadku praca ta będzie służyć niezbędną pomocą.

Konstrukcja (struktura) pracy

Konstrukcja pracy mgr Agnieszki Korman jest przejrzysta i logicznie uzasadniona. Podział recenzowanej pracy doktorskiej na trzy rozdziały i czwarty jako podsumowanie – jak należy wnioskować – wynika ze słusznego zamierzenia Autorki opartego na rozdzieleniu czterech głównych poziomów analizy:

- pierwszej odnoszącej się do unijnej polityki oświatowej, edukacyjnej oraz kształcenia międzykulturowego;
- drugiej dotyczącej problematyki sąsiedztwa polsko – niemieckiego i na dolnośląsko-saksońskim pograniczu;
- trzeciej dotyczącej wymiaru oświatowego i edukacyjnego tego sąsiedztwa;
- czwartej odwołującej się do analizy szans, wyzwań i zagrożeń dla wdrażania polityki oświatowej w zakresie kształcenia i wychowania międzykulturowego.

Ten zabieg metodologiczny uznać należy za w pełni uzasadniony, przede wszystkim ze względu na przejrzystość wywodu, konieczność oddzielenia sfery uniwersalnej (europejskiej i polsko-niemieckiej) oraz czysto formalnej od sfery empirycznej, praktycznej, związanej z:

- działaniami na szczeblu międzyrządowym, które znajdują odzwierciedlenie w rzeczywistości edukacyjnej po obu stronach granicy;
- oświatową polityką publiczną realizowaną w Niemczech-Saksonii i w Polsce (województwie dolnośląskim);
- kształtowaniem się na nowo świadomości (kultury) mieszkańców pogranicza.

Tak skonstruowana praca niesie jednak za sobą określone wyzwania koncepcyjne i merytoryczne, na które należy zwrócić uwagę. Wstęp recenzowanej pracy jest szczególnie ważny, gdyż zawiera on opis podstaw przygotowanej pracy doktorskiej. Bez wątplenia zaletą narracji zawartej w treści Wprowadzenia jest:

- szerokość wyjaśnień dotyczących analizowanego w pracy problemu badawczego;
- prezentacja zawartości pracy doktorskiej;

- ekspozycja pytań badawczych;
- rozbudowane odniesienie do metodologicznego aspektu przygotowanej rozprawy doktorskiej/uzasadnienie wybranych metod badawczych.

Z drugiej strony do wad i braków Wprowadzenia zaliczyć można:

- brak wyartykułowanych bezpośrednio w treści Wprowadzenia: hipotezy generalnej i hipotez cząstkowych/dodatkowych pracy doktorskiej
- brak precyzyjnych odniesień dotyczących teorii i paradygmatów badawczych, na których Autorka opiera swe badanie i analizę;
- brak rozważań naukowych na temat pojęcia/kategorii naukowej „studium przypadku”;
- braku wyjaśnienia rozróżnienia między badaniami ilościowymi a jakościowymi;
- brak pogłębionego odwołania i krytycznego odniesienia do literatury przedmiotu zaprezentowanej w pracy doktorskiej.

Jeżeli chodzi o ocenę zawartości rozprawy to w rozdziale pierwszym Doktorantka analizuje problematykę polityki oświatowej/edukacyjnej. Charakteryzuje wnikliwie takie kategorie badawcze jak: polityka, oświata i polityka oświatowa. Do tego subsydiarnie dołącza wyjaśnienia badawcze dotyczące celów, uwarunkowań, funkcji i obszarów działań w zakresie polityki oświatowej. Rozpatruje politykę oświatową na poziomie makro i mikro wychodząc z założenia, że istotny wpływ na rozwój polityki oświatowej w regionie przygranicznym mają polityka oświatowa Unii Europejskiej i polityki oświatowe obu krajów. Mgr Agnieszka Korman bada także:

- rolę oświaty w polityce unijnej;
- miejsce polityki oświatowej w traktatach i aktach normatywnych UE;
- narzędzia realizacji działań oświatowych na gruncie europejskim.

W kolejnej części tego rozdziału Autorka zasadnie przedstawia i porównuje między sobą polski i niemiecki system oświatowy. Rozważa także analitycznie współpracę w dziedzinie edukacji pomiędzy Polską a Niemcami oraz Dolnym Śląskiem a Saksonią. Dociekliwie opisuje dokumenty prawne i działania polsko-niemieckie na rzecz edukacji (międzykulturowej), a także wynikające z nich zadania dla urzędów oświatowych oraz placówek bezpośrednio i pośrednio związanych z oświatą.

Rozdział drugi odnosi się do problematyki edukacji międzykulturowej na pograniczu polsko-niemieckim. Zawarte są tu definicje, cele i formy realizacji edukacji międzykulturowej tak istotne dla edukacji europejskiej. Doktorantka zupełnie słusznie naukowo nie zapomina tu o różnicach między edukacją międzykulturową, wielokulturową, regionalną i obywatelską (to rozróżnienie jest niezwykle ważne). Znalazły się tu jeszcze takie interesujące zagadnienia badawcze jak:

- role edukacji międzykulturowej i regionalnej;
- kreowanie tożsamości społeczeństwa na pograniczu;
- uwarunkowania historyczne, społeczne i gospodarcze w zakresie rozwoju edukacji międzykulturowej na pograniczu polsko-niemieckim;
- kształcenie regionalne i międzykulturowe w polsko-saksońskim regionie przygranicznym;
- badania transgraniczne w dziedzinie edukacji;
- strategie długofalowe w zakresie polsko-niemieckiego kształcenia międzykulturowego.

Rozdział trzeci pracy zawiera wyniki badań przeprowadzonych przez Autorkę, a dotyczących polsko-niemieckiego kształcenia międzykulturowego. Badania te dotyczyły analiz planów nauczania, podstawy programowej historii, geografii, wiedzy o społeczeństwie, języka kraju sąsiedniego i języka ojczystego oraz ankiet skierowanych do nauczycieli, uczniów i pracowników organów nadzoru pedagogicznego. Na uwagę zasługuje tu wyeksponowana (nie ma jej we Wprowadzeniu do pracy) hipoteza generalna która zakłada, że **działania, postanowienia i wytyczne podmiotów odpowiedzialnych za unijną i polsko-niemiecką politykę oświatową oraz kształcenie międzykulturowe nie znajdują spodziewanego odzwierciedlenia ani w rzeczywistości szkolnej (przygotowanie uczniów), ani w kompetencjach międzykulturowych nauczycieli i pracowników administracji oświatowej po obu stronach granicy.**

Rozdział czwarty to właściwie nie rozdział merytoryczny, a podsumowanie/zakończenie rozprawy doktorskiej. W pracy co ciekawe nie ma klasycznego zakończenia. W treści tego rozdziału mgr Agnieszka Korman formułuje wnioski końcowe wynikające z badań dotyczących polityki oświatowej w sferze międzykulturowej w dolnośląsko-saksońskim regionie przygranicznym.

W efekcie końcowym analiza konstrukcji recenzowanej tu pracy doktorskiej prowadzi do wniosku i przekonania, iż rozprawa ta została prawidłowo zaplanowana i przeprowadzona. Na podkreślenie zasługuje dyscyplina badawcza Autorki w procesie dociekań i wyciągania wniosków. Narracja prowadzonego wywodu jest skupiona i precyzyjna. Tym samym struktura pracy rozprawy doktorskiej odpowiada wymogom metodologii badań naukowych. Sprzyja czytelności odpowiedzi na pytania badawcze i potwierdza celną logikę wywodu i zastosowanej analizy.

W recenzowanej pracy z punktu widzenia teoretycznej i faktograficznej zawartości poszczególnych rozdziałów Autorka stara się być bardzo dociekliwa. Opisuje i analizuje wszelkie możliwe aspekty kreowania i prowadzenia polityki oświatowej w zakresie kształcenia i wychowania międzykulturowego na pograniczu dolnośląsko-saksońskim. Czyni to bardzo wnikliwie, starannie i co najważniejsze krytycznie. Autorka z finezją porusza się po wielu ujęciach badawczych analizowanej problematyki. Czyni to przekonująco, wzbudzając w pełni zaufanie do jej warsztatu badawczego.

Źródła prowadzonych badań

Rozprawa doktorska mgr Agnieszki Korman została opracowana z wykorzystaniem bogatej bibliografii, zawierającej wielość dokumentów wspólnotowych (unijnych), niemieckich i polskich, ale także licznych monografii i artykułów naukowych, w tym obcojęzycznych, co zasługuje na uwagę i uznanie. Jest to z pewnością efekt erudycji i dobrego przygotowania Autorki recenzowanej pracy. Źródłem, jak się wydaje najważniejszym dla Doktorantki są dokumenty i wyniki badań ankietowych. Źródła te dla całości pracy, założenia badawczego i zastosowanej analizy okazały się bardzo istotne, a szczególnie dla udowodnienia hipotezy o tym, że system oświaty i system edukacji szkolnej (to dwa oddzielne systemy – co warto było bardziej rozwinąć w treści pracy) nie jest obecnie w stanie sprostać zadaniu, jakim jest przygotowanie młodzieży do tworzenia nowej – opartej na integracji społecznej oraz efektywnej współpracy gospodarczej i kulturalnej – rzeczywistości na dolnośląsko-saksońskim pograniczu.

Z uwagi na powyższe podana w rozprawie doktorskiej literatura jest reprezentatywna i cenna dla analizowanej problematyki. Wybrane przez Autorkę źródła okazały się być wystarczające dla zrealizowania zaplanowanego tematu i sformułowania zasadnych uogólnień i wniosków.

Metody badawcze i wyniki badań

Problemem a zarazem celem badawczym recenzowanej rozprawy doktorskiej w ujęciu generalnym jest bez wątpienia próba wyjaśnienia relacji i zależności, a tym samym interakcji występujących w ramach polityki oświatowej w zakresie kształcenia i wychowania międzykulturowego na pograniczu dolnośląsko-saksońskim, ze szczególnym uwzględnieniem jej europejskiego (unijnego) i polsko-niemieckiego wymiaru. Natomiast celem badawczym w ujęciu szczegółowym jest ukazanie tejże polityki w perspektywie teoretycznej i rzeczywistej, z punktu widzenia funkcjonowania praktyki oświatowej Dolnego Śląska i Saksonii.

Tak sformułowany problem badawczy sytuuje Autorkę i jej rozprawę doktorską w obszarze eksplanacji idealistycznej i liberalnej, w której to centrum mieści się wyeksponowana w pracy instytucjonalizacja, wspólnotowość i co najważniejsze – europeizacja i umiędzynarodowienie (także uspołecznienie) polityk publicznych państw członkowskich.

Postawione w pracy wnikliwe i rozbudowane naukowo pytania badawcze (Wprowadzenie do rozprawy) wydają się być uzasadnione. Autorka z powodzeniem, wyczerpująco i przekonywująco odpowiada na nie w toku prowadzonych przez siebie rozważań. Tym samym pytania badawcze zaproponowane przez Autorkę w jej rozprawie odpowiadają założonym celom i przedmiotowi badań.

Jeżeli chodzi o postawioną w pracy hipotezę badawczą (która, co ciekawe wprost nie została nazwana hipotezą) należy stwierdzić, iż Autorka dokonała w pracy jej starannej weryfikacji (falsyfikacji). Doktorantka konsekwentnie i logicznie przeprowadziła dowody mające na celu wykazanie, że (tu mamy do czynienia z hipotezami cząstkowymi):

- mimo zaleceń unijnych pojęcie edukacja międzykulturowa praktycznie nie istnieje w dokumentach wytyczających kierunki kształcenia polskiej młodzieży. Podczas gdy w Saksonii plan nauczania każdego przedmiotu w poprzedzającym go wstępie podkreśla konieczność wychowania i edukacji w duchu międzykulturowości;
- zarówno w polskiej podstawie programowej, jak i w saksońskich (ale też i polskich?) planach nauczania brak jakiegokolwiek odwołania do istoty edukacji międzykulturowej w warunkach pogranicza oraz jej specyfiki wynikającej z różnic pomiędzy graniczącymi z Polską czy z Saksonią krajami/narodami;

- młodzi ludzie posługują się zazwyczaj uproszczonym obrazem kraju sąsiedniego łatwo reprodukując stereotypy i uprzedzenia. Dlatego edukacja międzykulturowa jest tak potrzebna w praktyce oświatowej;
- żaden z krajów nie dysponuje odpowiednimi strukturami, które ułatwiałyby nauczycielom podejmowanie profesjonalnej edukacji międzykulturowej czy wręcz ich do niej obligowały;
- na pograniczu dolnośląsko-saksońskim nie wykorzystuje się umiejętnie i efektywnie możliwości edukacji międzykulturowej stworzonych przez Unię Europejską, rządy Polski i Niemiec oraz władze dolnośląskie i saksońskie, co odzwierciedla się nie tylko w braku jasnej strategii współpracy, ale także w niewielkich kompetencjach międzykulturowych uczniów, nauczycieli i pracowników organów nadzoru pedagogicznego po obu stronach granicy.

Autorka w recenzowanej rozprawie zdecydowała się na trafne i kreatywne wykorzystanie metody badawczej opartej na analizie wielu dokumentów i wyników badań, w tym tych zawierających wytyczne w zakresie treści i celów kształcenia. Najcenniejszy naukowo dla tego doktoratu jest jednak wybór badań ankietowych.

Analiza dokumentów dokonana przez Doktorantkę koncentruje się na dwóch ważnych badawczo elementach. Pierwszy z nich dotyczy tego, gdzie, jak często i w jakiej formie pojawiają się elementy kształcenia międzykulturowego. Drugi element dotyczy roli treści dotyczące Niemiec (w Polsce – Dolny Śląsk) i Polski (w Saksonii) w podstawie programowej/planach nauczania.

Jeżeli chodzi o badania ankietowe to przeprowadzone one zostały w ramach projektu EWT Saksońskiej Agencji Oświatowej pt. „Badania transgraniczne w dziedzinie edukacji. Strategie kształcenia regionalnego i międzykulturowego w polsko-saksońskim regionie przygranicznym w świetle badań historycznych i socjologicznych”. Badaniem - co zasługuje na uwagę - objęte zostały placówki szkolne oraz organy nadzoru pedagogicznego Dolnego Śląska i Wolnego Państwa Saksonii. Zastosowanie ankiet umożliwiło zebranie w stosunkowo krótkim czasie dużej ilości informacji od wielu osób. Dzięki ankietom zestawione zostały fakty, opinie, postawy, motywy, oczekiwania i oceny następujących grup respondentów:

- uczniów szkół ponadgimnazjalnych na Dolnym Śląsku oraz odpowiednio klas 10-12 gimnazjów w Saksonii;

- nauczycieli (szczególnie historii, geografii, wiedzy o społeczeństwie, języka kraju sąsiedniego i języka ojczystego) szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na Dolnym Śląsku oraz gimnazjów w Saksonii;
- przedstawicieli organów nadzoru pedagogicznego obu krajów, a zatem bezpośrednich uczestników i kreatorów procesu kształcenia, których kompetencje, doświadczenia i spostrzeżenia mogą stanowić podstawę do weryfikacji postawionych przez Doktorantkę pytań.

Tak przyjęte metody badawcze i konsekwentny sposób ich weryfikacji wydają się wielce interesujące i twórcze. Tym samym Autorce udało się zapanować nad złożoną materią zarówno teoretycznych, formalno-prawnych, instytucjonalnych i poznawczych aspektów badanego problemu.

Warto w tym miejscu też podkreślić, że przeprowadzone w ten sposób badania i postawione w tym zakresie pytania badawcze doprowadziły Autorkę do wniosku, że wyniki analizy podstawy programowej/planów nauczania oraz badań ankietowych przeprowadzonych wśród uczniów, nauczycieli i pracowników nadzoru pedagogicznego prowadzą do przekonania (hipotezy?), że edukacja szkolna nie jest obecnie w stanie sprostać zadaniu, jakim jest przygotowanie młodych ludzi do tworzenia nowej – opartej na integracji społecznej oraz efektywnej współpracy gospodarczej i kulturalnej – rzeczywistości na dolnośląsko-saksońskim pograniczu.

Jeżeli chodzi o wyniki badawcze to poza tym co już napisano powyżej, Autorka rozprawy doktorskiej uznaje, że przyjęte przez nią przesłanki i dowody, obecne w analizowanym materiale badawczym prowadzą do zaproponowania przez nią „Propozycji działań na rzecz rozwoju transgranicznej polityki oświatowej na dolnośląsko-saksońskim pograniczu”, co należy bez wątplenia uznać za bardzo interesujące poznawczo doświadczenie badawcze i naukowe. W tym kontekście na uwagę zasługują takie rozwiązania jak:

- w przypadku pogranicza dolnośląsko-saksońskiego koniecznym byłoby takie kształcenie regionalne i międzykulturowe, które uwzględniałoby jego dwu- czy wielokulturowość, złożone tło historyczne i społeczne oraz zmiany w stosunkach gospodarczo-politycznych ostatniego ćwierćwiecza, a także wzbudzało zainteresowanie regionem;

- istnieje konieczność stworzenia trwałego, komparatywnego, transgranicznego systemu kształcenia regionalnego, międzykulturowego i językowego obejmującego wszystkie szczeble edukacji i umożliwiającego lepsze wykorzystanie potencjału wynikającego z możliwości współpracy instytucji edukacyjnych na polsko-niemieckim pograniczu oraz dostosowanie kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy.

Zdaniem recenzenta do uwag krytycznych dotyczących metod i wyników badań zaliczyć można:

- brak pewnej symetrii w ocenie sytuacji w Polsce (Dolny Śląsk) i Niemczech (Saksonii);
- banalność i oczywistość niektórych stwierdzeń i wniosków;
- brak pogłębionych (wręcz filozoficznych) rozważań dotyczących międzykulturowości w ujęciu historyzoficznym i nie tylko;
- deficyt zastosowania analizy instytucjonalno-prawnej;
- brak wyraźnego odniesienia do sytuacji przed i po 2015 r.;
- brak pogłębionych rozważań dotyczących powiązania sytuacji na pograniczu z sytuacją (polityką w tym zakresie) w Unii Europejskiej;
- brak porównań (odniesień analitycznych) - w obszarze badania - z innymi pograniczami między państwami członkowskimi UE (pogranicze „stare państwo UE – nowe państwo UE”; pogranicze „stare państwo UE – stare państwo UE”; pogranicze „nowe państwo UE – nowe państwo UE”).

Konkluzje

Realizując dobrze przemyślaną koncepcję pracy Autorka udanie zrealizowała założenia badawcze. Trafnie zdefiniowała cel badań, a następnie konsekwentnie odpowiadając na pytania badawcze przeprowadziła ich weryfikację. Wykorzystała do tego głęboką i specjalistyczną wiedzę. W wyniku tego przygotowała wartościowe poznawczo i nowatorskie ujęcie problematyki polityki oświatowej w zakresie kształcenia i wychowania międzykulturowego na dolnośląsko-saksońskim pograniczu poprzez studium przypadku. Praca ta właśnie ze względu na swój charakter bez wątpienia jest jedną z najcenniejszych tego typu publikacji naukowych w Polsce, a jej

Autorka należy do grona kompetentnych i twórczych pracowników naukowych znajdujących uznanie zarówno w kraju jak i za granicą.

Wysoko oceniając dorobek naukowy mgr Agnieszki Korman oraz zasługujący na uznanie wysoki poziom jej rozprawy doktorskiej należy stwierdzić, iż jest ona w pełni przygotowana do dalszej pracy naukowej. Przekonanie to stanowi podstawę do stwierdzenia, iż rozprawa doktorska mgr Agnieszki Korman spełnia ustawowe wymogi stawiane pracom doktorskim i stanowi podstawę mego wniosku o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 17 listopada 2017 r.

prof. zw. dr hab. Zbigniew Czachór